

RAPPORT
ONDERZOEK KERKLOCATIES
PAROCHIES OLDENZAAL

H. Antonius van Padua
H. Drieëenheid
Emmaüs
H. Plechelmus
Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming

Onderzoek in opdracht van de besturen
van de parochies in Oldenzaal door de

COMMISSIE ONDERZOEK
KERKLOCATIES OLDENZAAL

Zenderen, 28 juni 2005.

INHOUD

Titel van het hoofdstuk	Blad
A. Achtergrond en opdracht.	3
B. Aanbevelingen van de ‘Commissie’ aan de besturen van de parochies.	5
C. Beperkte terugblik in de geschiedenis van de parochiekerken in volgorde van de consecratie van deze kerken.	7
D. Ontwikkeling van de parochies in Oldenzaal vanaf 1990 en toekomstverwachtingen.	10
E. Bestand van eigendommen van parochies op de kerklocaties.	17
F. Liturgische- architectonische beschouwing van de vijf r.k. kerkgebouwen in Oldenzaal.	18
G. Het gebruik van de huidige kerkgebouwen.	25
H. Bouwtechnische staat en te verwachten groot onderhoud aan kerkgebouwen.	26
I. De financiële situatie van de parochies en financieel toekomstperspectief.	27
J. Vertrekpunten bij de aanbevelingen voor de benodigde kerklocaties in het pastoraal gebied van Oldenzaal.	29
K. Conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de benodigde kerklocaties in Oldenzaal.	31
L. Procedurele behandeling van de werkzaamheden en het advies van de ‘Commissie’ en het tijdspad.	35
M. Verantwoording door de ‘Commissie’.	36

Bijlagen:

In afzonderlijke bijlagenbundel.

A. Achtergrond en opdracht

A.1 Achtergrond.

Einde 2004 hebben de parochiebesturen van de H. Plechelmus / H. Antonius van Padua, H. Drieëenheid, Emmaüs en Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming besloten tot het ontwikkelen van een visie op de in de toekomst noodzakelijke kerklocaties voor het pastoraat in Oldenzaal.

Directe aanleiding daartoe vormen

- de veranderingen in de kerkbetrokkenheid van de parochianen;
- de consequenties voor het kerkgebouw van de Emmaüsparochie als gevolg van plannen van het stadsbestuur van Oldenzaal voor de herinrichting van het centrumgebied van de Thij;
- de verzorging van het pastoraat in de nieuwbouwwijken;
- de aanhoudende hoge onderhoudsinvesteringen voor de kerken in Oldenzaal in relatie tot de beschikbare middelen voor de totale exploitatie;
- het structurele exploitatietekort van de Emmaüsparochie.

De parochiebesturen willen samen met de vrijwillig(st)ers en parochianen en in nauw overleg met dekenaat en bisdom middels een oriëntatie op pastoraat en kerklocaties een begaanbare weg vinden om ook in de toekomst het pastoraat in Oldenzaal te waarborgen.

Daarbij dienen de parochiële middelen zorgvuldig en evenwichtig te worden ingezet voor de dekking van de kosten van personeel, pastoraat en gebouwen. Vanuit deze vertrekpunten is het dus noodzakelijk kritisch te kijken naar het huidige gebouwenbestand van de vijf parochies in relatie tot de behoeften om liturgie te vieren en voor pastorale activiteiten rond diaconie, catechese en gemeenschapsopbouw.

De besturen van de vijf Oldenzaalse parochies hebben op 31 januari 2005 een onafhankelijke commissie aangesteld met het verzoek haar advies uit te brengen ten aanzien van de hierna onder A. 2 geformuleerde opdracht.

A.2 Opdracht.

1. Opdracht:

Ontwikkelen van een visie op hoofdlijnen met betrekking tot de in de toekomst benodigde kerklocaties in stad Oldenzaal in relatie tot de visie op het pastoraat.

2. Opdrachtgever:

Besturen van de parochies van de H. Drieëenheid, Emmaüs, Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming en H. Plechelmus / H. Antonius van Padua in overleg met het dekenaat Twente.

3. Opdrachtnemer:

Een onafhankelijke commissie, in te stellen door de opdrachtgever.

4. Uitwerking van de opdracht:

Advies uit te brengen in de vorm van een visie op hoofdlijnen met betrekking tot de in de toekomst benodigde kerklocaties in stad Oldenzaal.

In dat advies onder meer aandacht te geven aan de volgende aspecten:

- De ontstaansgeschiedenis van de parochies.
- De demografische en ruimtelijke ontwikkelingen in Oldenzaal.
- Ontwikkelingen in de kerkbetrokkenheid van mensen en in het pastoraat.
- Het huidige bestand aan kerklocaties en gebouwen en de geografische ligging.
- De historische betekenis en de technische kwaliteiten van de huidige gebouwen.

- Het gebruik van de gebouwen en de geschiktheid van de huidige gebouwen voor het pastoraat in de toekomst, daarbij inbegrepen de liturgische gebruiksmogelijkheden van de kerken.
- Een beeld te geven van de huidige financiële situatie van de parochies. Een doorkijk te maken van de middelen, welke in de begroting kunnen worden vrijgemaakt voor de exploitatie en het in stand houden van kerkelijke gebouwen in relatie tot de benodigde middelen ter dekking van de kosten van personeel en pastoraat.
- Een beeld te geven van de benodigde kerklocaties en gebouwen voor het pastoraal gebied Oldenzaal.
- Richting te geven aan mogelijke oplossingen voor de benodigde kerklocaties en een oriëntatie op mogelijke herbestemmingen van huidige gebouwen en gronden.
- Voorstel te doen voor de procedurele behandeling van dit advies.

5. Samenstelling onafhankelijke commissie:

- *liturgische expertise: afgevaardigde bisdom
 - *bouwkundige expertise: afgevaardigde bisdom.
 - *financiële expertise: afgevaardigde namens dekenaat Twente.
 - *leiding en secretariaat: afgevaardigden namens dekenaat Twente.
- Waar nodig zal de gemeente Oldenzaal benaderd worden voor demografische gegevens en ruimtelijke informatie.

6. Beschikbare tijd.

- Opdracht aan commissie in januari 2005.
- Werkzaamheden commissie februari t/m juni 2005.

7. Werkwijze commissie:

- De bevindingen van de commissie worden vastgelegd in een voortschrijdende rapportage.
- Er worden geen verslagen gemaakt van de werkbijeenkomsten; uitsluitend de afspraken worden vastgelegd.
- De commissie onderhoudt contacten met de door de besturen aangewezen contactpersonen.
- Het werk van de commissie is onder embargo voor de leden van de commissie en van de leden van de parochiebesturen tot de commissie haar opdracht heeft voltooid.
- De parochiebesturen reageren zeer alert op toelevering van het door de commissie gevraagd informatiemateriaal.
- De kosten van de afgevaardigden komen voor rekening van hun instanties.

Deze opdracht is vastgesteld in de vergadering van de parochiebesturen in Oldenzaal onder leiding van het dekenaat Twente op 31 januari 2005.

B. Aanbevelingen van de ‘Commissie’ aan de besturen van de parochies.

Op grond van de in hoofdstuk K weergegeven conclusies komt de “Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal” tot de volgende aanbevelingen aan de kerkbesturen van de vijf parochies in Oldenzaal:

Benoem drie hoofdvestigingen voor kerklocaties respectievelijk in

***Oldenzaal-Centrum**

***Oldenzaal-Noord**

***Oldenzaal-Zuid.**

Uitwerking van de aanbevelingen:

1. Oldenzaal-Centrum.

In hoofdstuk K -conclusies- is aangegeven, dat de kerkgebouwen van de H. Plechelmus, de H. Antonius van Padua en de H. Drieëenheid zich bevinden in het oude stedelijk gebied van Oldenzaal. In feite kan daar volstaan worden met één parochiekerk.

De parochie van de H. Drieëenheid heeft een functie in een deel van de oude stadsdelen en in de nieuwe stadsdelen in Oldenzaal-Noord. Voor het benoemen van de hoofdvestigingen wordt in dit advies de kerklocatie van de H. Drieëenheid betrokken in Oldenzaal-Noord.

De parochiekerk van de H. Antonius van Padua is in het bijzonder geschikt voor liturgie, met name ook voor de meer traditionele vormen van liturgie.

De parochiekerk van de H. Plechelmus leent zich, vooral ook vanuit historisch perspectief, voor bijeenkomsten en nieuwe functionele bestemmingen op cultureel, museaal en maatschappelijk gebied.

Beide kerken hebben ook als rijksmonument bijzondere plaatsen in de stedenbouwkundige context van de stad.

‘De Commissie’ adviseert het bestuur van de parochies van de H. Plechelmus en de H. Antonius van Padua als volgt:

a. De parochiekerk van de H. Antonius van Padua aan te wijzen als hoofdvestiging voor de kerklocatie Oldenzaal-Centrum.

b. De parochiekerk van de H. Plechelmus –de basiliek- voorlopig nog aanvullend te gebruiken voor liturgische doeleinden in situaties waarin dat noodzakelijk is.

c. Daarnaast het gebruik van de basiliek van de H. Plechelmus met zijn eerbiedwaardige ouderdom verder te verruimen in de sfeer van culturele, museale en maatschappelijke doeleinden.

Te overwegen het beheer van de Plechelmusbasiliek onder te brengen in een stichting van belanghebbende participanten. Door de functie, die de basiliek heeft voor de gehele Oldenzaalse bevolking heeft de burgerlijke overheid ook een taak bij het creëren van een passend gebruik en exploitatie van deze kerk.

2. Oldenzaal-Noord.

De gebieden van de parochies van de H. Drieëenheid en de Emmaüs worden gekenmerkt door vooroorlogse en naoorlogse woongebieden aan de zuidzijde van de rondweg en omvangrijke nieuwbouwwijken aan de noordzijde van de rondweg. Vanuit die omstandigheid zijn de verwachtingen van parochianen omtrent het pastoraat ook divers.

De plaatsen van de kerken van de Emmaüs en de H. Drieëenheid liggen beide decentraal in de parochies.

De feitelijke situaties rond de kerkgebouwen van de H. Drieëenheid en de Emmaüs alsmede de financiële consequenties ervan voor de parochianen vormen voor ‘De Commissie’ aanleiding de besturen van de parochies van de H. Drieëenheid en Emmaüs te adviseren - voortgaande op de ingeslagen weg van innige samenwerking- te werken aan een duurzame en passende oplossing in Oldenzaal-Noord en wel als volgt:

- a. De beide parochiekerken aan de eredienst te onttrekken en de keuze te bepalen op een nieuwe kerklocatie, meer centraal gelegen in Oldenzaal-Noord. Daarbij te denken aan een kerkzaal met b.v. 200 tot 300 zitplaatsen en een goed geoutilleerd parochiecentrum voor vrijwilligers en pastores.
- b. Aangezien de beleving van ons gemeenschappelijk christen-zijn met name in de jongste woongebieden anders kan zijn dan in de meer traditioneel ingestelde buurten, de behoefte en uitvoerbaarheid te onderzoeken voor het hebben van een nevenlocatie als ontvangst- en inloopcentrum voor parochianen.
- c. Voor een zorgvuldige besluitvorming voor de hiervoor onder punt a aangegeven oplossing als eerste optie een haalbaarheidsonderzoek uit te laten voeren, nodig met betrekking tot de gewenste locatie, de kosten, de te genereren dekkingsmiddelen en de exploitatiekosten. In dat onderzoek zou een tweede optie meegenomen kunnen worden t.a.v. de mogelijkheden voor gedeeltelijk herbestemmen van de delen van het kerkgebouw van de H. Drieëenheid als beschreven in hoofdstuk F, punt 2.

3. Oldenzaal-Zuid.

Het gebied van de parochie van de OLV Tenhemelopneming kenmerkt zich als een afzonderlijk gelegen, groot en afgerond stadsdeel. De parochie heeft een groot draagvlak binnen dit stadsdeel hetgeen zich uit in de kerkelijke participatie.

De huidige kerklocatie biedt goede mogelijkheden voor traditionele liturgie. Ook zouden mogelijkheden bezien kunnen worden naar nieuwe vormen van kerk-zijn op deze kerklocatie.

‘De Commissie’ beveelt het bestuur van de parochie van de OLV Tenhemelopneming aan:

- a. De huidige plaats van de parochiekerk als hoofdvestiging te continueren.
- b. Aandacht te blijven geven aan de geschiktheid van de kerklocatie voor traditionele liturgie en bij gebleken behoefte en uitvoerbaarheid invulling te geven aan ruimten voor samenkomsten en diensten met een meer experimentele opzet.

C. Beperkte terugblik in de geschiedenis van de parochiekerken in volgorde van de consecratie van deze kerken.

1. De Plechelmusbasiliek.

In de “Handleiding in kort bestek” van 1994 voor de Plechelmusbasiliek lezen we over de historie het volgende:

“De bouw van de eerste kerk in Oldenzaal moet hebben plaats gevonden tussen 700 en 750. Het was een houten kerkje door de H. Marcellinus gesticht en toegewijd aan de H. Silvester, paus van 314 tot 335. Of het kerkje door de Saksen is verwoest en weer opgebouwd in hout of misschien steen, ligt wel erg voor de hand.

Zeker is dat in 954 door bisschop Balderick een kerk is toegewijd aan de H. Plechelmus, gebouwd uit Bentheimer zandsteen.

De groeven van deze zandsteen vinden we op een tiental kilometers, net over de Duitse grens, in Gildehaus en Bentheim. Een niet nader onderzochte fundering aan de noordkant naast de kerk is in 1923 bloot gelegd en zou van deze kerk afkomstig kunnen zijn. Het zal verder een romaans kerkje zijn geweest, zoals er ten tijde van Karel de Grote meerdere bestonden.

De huidige laat-romaanse Plechelmuskerk in een zuivere kruisvorm moet om zijn stijl zijn ontworpen door een onbekende Westfaalse architect.

In vergelijking met de Duitse kerken zal de bouw moeten hebben plaats gevonden tussen 1150 en 1180, mede om het feit dat in die periode een proost van het Oldenzaals kapittel bisschop van Utrecht was geworden.

Deze proost, Boudewijn van Holland, was de derde zoon uit het huwelijk van graaf Dirk van Holland en Sophie, gravin van Bentheim.

De bouw van de toren is van latere datum en wordt gesteld ook weer om de bouwtrant. na 1225, want de archiefstukken zijn verloren gegaan.

De verbouwingen in gotische stijl, kenbaar aan de spitsboogramen, hebben volgens een inscriptie in de buitenmuur in 1480 en ook in 1525 plaats gevonden. Dit gedeelte was zeer zwaar beschadigd door brand en door oorlogsgeweld.

De zuidbeuk werd gebouwd in 1480, de verlenging van het priesterkoor en de bouw van de sacristie zijn na 1500 voltooid.

In 1930 is ter wille van de centrale verwarming een nieuwe sacristie aan de kerk gebouwd.

Om zijn waarde voor de kerstening van Twente en om zijn eerbiedwaardige ouderdom kreeg de kerk in 1950 de eretitel van basiliek toebedeeld door de paus”.

In de kerk bevinden zich heel veel kunstschaten en bezienswaardigheden.

De Plechelmusbasiliek is een rijksmonument.

In 1999 zijn de parochies van de H. Plechelmus en de H. Antonius van Padua gaan samenwerken in een personele unie en kwamen beide parochies onder één kerkbestuur.

2. De parochiekerk, toegewijd aan de H. Antonius van Padua.

Omstreeks 1900 was de eeuwenoude monumentale Plechelmusbasiliek te klein voor de talrijke gelovigen in Oldenzaal. Het bisdom Utrecht had er lang op aangedrongen in Oldenzaal een tweede parochie te stichten. In 1908 slaagde het kerkbestuur van de Plechelmusparochie er in aan de Spoorstraat van de erven Nieuwenhuis een geschikt terrein aan te kopen. Bouwpastoor Joannes Tolboom werd aangesteld om de Antoniusparochie op te richten en de bouw van een eigen kerk uit te voeren.

Op het feest van de H. Antonius van Padua vond in 1911 de eerste steenlegging plaats.

Volgens de Oldenzaalse Courant van 17 juni 1911 waren hier 2000 personen bij aanwezig.

De neogotische kruiskerk van de H. Antonius van Padua is ontworpen door architect K.L.

Croonen en gebouwd door aannemer Foks uit Hengelo. De bouw werd in 1912 voltooid.

De consecratie was op 30 mei 1912.

In de jaren daarna werd het interieur voorzien van decoratief schilderwerk met een hoge architectonische en cultuurhistorische waarde. In hetzelfde jaar werd het H. Antoniusbeeld in de Antoniuskapel geplaatst.

De gebrandschilderde ramen volgens het ontwerp van de kunstschilder K. van Geffen uit Nijmegen werden in 1917 en 1918 voltooid.

Het eerste gedeelte van het hoogaltaar werd in 1915 geplaatst. De tijdsomstandigheden waren oorzaak, dat de voltooiing van dit altaar –vervaardigd in de kunstwerkplaats van beeldhouwer P.J. Maas in Haarlem- eerst kon plaats vinden in 1921.

Kunstschilder K. van Geffen bracht in 1924 de muurschilderingen aan.

In 1962 is vòòr het hoogaltaar een nieuw altaar geplaatst naar het ontwerp van architect J. van Dongen uit Apeldoorn, aangeboden door de parochianen bij gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de parochie.

In 1987 vond een grote dakreparatie plaats en in 1998 was de laatste uitgebreide restauratie van schilderwerken, gewelven, altaren en beelden.

Vanwege zijn architectonische- en cultuurhistorische waarde is de parochiekerk van de H. Antonius van Padua in 1997 aangewezen als gemeentelijk monument en in 1999 als rijksmonument.

In 1999 zijn de parochies van de H. Antonius van Padua en de H. Plechelmus gaan samenwerken in een personele unie en kwamen beide parochies onder één kerkbestuur.

3. De parochiekerk, toegewijd aan de H. Drieëenheid.

De sterke groei van de stad in de twintigste eeuw maakte het noodzakelijk dat reeds 15 jaar na de bouw van de Antonius-kerk in 1927 de derde parochie gesticht werd. Op 26 september van dat jaar gaf Mgr. Henricus van de Wetering, Aartsbisschop van Utrecht, opdracht aan Franciscus Stokman een nieuwe parochie voor te bereiden aan de noordkant van Oldenzaal. De kerk, ontworpen door de architecten Wolter te Riele in Utrecht en Karel Croonen in Oldenzaal, moest een kerk worden in antieke stijl, maar aan de tijd aangepast. “Het aloude geloof is nog altijd nieuw”, zo lezen we in de jubileumuitgave bij het 50-jaar bestaan van deze parochie.

Op 25 augustus 1928 vond de aanbesteding plaats waarna het werk werd gegund aan Jan Neyenhuis, aannemer in Arnhem. Door de strenge winter kon het werk pas beginnen in het late voorjaar van 1929. Op maandag 7 juli 1930 werd de kerk geconsacreerd door Mgr. J.H.G. Jansen, Aartsbisschop van Utrecht.

De parochie heeft bij de start en in de eerste decennia veel problemen moeten overwinnen. De laagste inschrijving lag ver boven de begroting en de bouw werd vertraagd door de strenge winter 1928-1929. De kerk was gebouwd in een dure tijd en de grote schuldenlast moest betaald worden in een tijd van malaise. Daarna kende ook deze parochie de moeilijke jaren van de oorlogstijd. De Gestapo zocht Pastoor Stokman (tijdig ondergedoken) wegens zijn medewerking aan het anti-Nationaal Socialistische weekblad “Der Deutsche Weg”.

Parochianen moesten in 1942 f 3000,- zoengeld betalen naar aanleiding van een preek van kapelaan Van Leeuwen, het Duitse klooster werd in beslag genomen en in 1944 werd de pastorie in beslag genomen door de Wehrmacht. Eind 1944 werd de kerk afgesloten van de elektriciteitsvoorziening. Ook het onderwijs ondervond de nodige problemen door invordering van meerdere schoolgebouwen door de Duitsers.

Op 10 juli 1955 is de kerk verrijkt met een nieuwe communiebank en twee ambo's, gesmeed door Harry de Groot, kunstsmid in Utrecht. In de tweede helft van de vijftiger jaren schonken de parochianen een nieuwe geluidsinstallatie, glas in lood ramen in het priesterkoor -gemaakt door glazenier Jan Schoenaker- en een nieuw priesterkoor met altaar.

In 1966 werd het priesterkoor aangepast en werden banken rondom het nieuwe priesterkoor geplaatst. In de loop der jaren zijn ook vernieuwingen tot stand gebracht aan de verlichting, de glas-in-lood ramen en de kruiswegstaties en is het columbarium ingericht. Dit jaar -2005- viert de H. Drieëenheid uitgebreid haar 75 jarig bestaan.

4. Parochiekerk, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming.

Bij het gereed komen van de kerk van de H. Drieëenheid in 1928-1929 ontstonden reeds ideeën voor de bouw van een vierde kerk in Oldenzaal-Zuid omdat de kerk van de H. Antonius te klein bleek om de groei van het aantal parochianen te blijven opvangen. De tweede wereldoorlog heeft de ideeën aanzienlijk vertraagd.

Besloten werd dat de nieuwe parochie een deel van de parochianen van de H. Antonius zou opvangen en dat deze als moederkerk zou fungeren.

Pastoor Kloppenborg werd benoemd tot bouwpastoor door coadjutorbisschop Dr. B. Alfrink en dank zij de goede financiële basis kon in 1952 opdracht gegeven worden aan architect Sluijmer voor het maken van het ontwerp. Na de aanbesteding op 31 augustus 1953 kon opdracht worden gegeven aan aannemersbedrijf Vos voor de bouw van de kerk. Kerstmis 1954 was het bouwwerk voltooid en kon worden begonnen met de inrichting van de kerk. De gebrandschilderde ramen en de geschilderde kruisweg zijn van de Oldenzaalse schilder en glazenier Jan Schoenaker. Communiebanken, altaarkruis, kandelaren en godslamp komen uit het atelier van kunstschilder Harry de Groot in Utrecht. De beelden werden vervaardigd door Zr. Augustines Marie-José van der Lee van het klooster Monnikenberg in Hilversum. Het doopvontdeksel is van de hand van edelsmid Fitzthum.

In de periode Kerstmis 2004-Kerstmis 2005 viert deze parochie uitvoerig haar 50-jarig jubileum.

5. De kerk van de Emmaüsparochie.

Het woongebied de Thij is de eerste grote stadsuitbreiding vanaf 1968 aan de noordzijde van de rondweg. Reeds op 2 mei 1969 wordt pastoor G.J. Pierik benoemd tot bouwpastoor van de op te richten parochie. Bij zijn installatie op 15 november 1969 wonen in dat gebied 160 katholieke gezinnen met ca 700 mensen.

De eerste vieringen worden gehouden in de kantine van camping Jambor, daarna in een noodgebouw aan de Vondellaan. Steeds meer parochianen nemen actief deel aan het parochieleven in werkgroepen e.d. waardoor het pastoraat in deze snel groeiende woonwijk goed van de grond komt.

In augustus 1974 wordt de eerste steen gelegd voor de bouw van de tweede naoorlogse kerk in Oldenzaal door de pastores Strijtveen en Van der Vegt. Op de steen staat: "En zij herkenden hem bij het breken van het brood". Op 5 april 1975 wordt de kerk geconsacreerd door kardinaal Alfrink.

De zorg van pastores en vrijwilligers betrof niet alleen de opbouw van de parochie en alle noodzakelijke voorzieningen, ook was veel aandacht en energie nodig voor het tot stand brengen van scholen en buurtcentrum.

In 1981 wordt het kerkgebouw uitgebreid met een werk- en vergaderzaal.

Structureel kampt de parochie met een tekort aan middelen om de gebouwen in goede staat te houden. Via een dekenale actie "Emmaüs in nood" werd in 1990 f 100.000,- ingezameld voor een grote opknabbeurt en verbouwing. In 1991 zijn de werkzaamheden met vele vrijwilligers uitgevoerd.

Kerk en Noabershoes vormen een belangrijk ontmoetingscentrum voor de parochianen en de vele vrijwilligers van de Emmaüsparochie.

De grenzen van de parochies zijn aangegeven op de kaart, bijlage 1.

D. Ontwikkeling van de parochies in Oldenzaal vanaf 1990 en toekomstverwachtingen.

1. Gebruikte gegevens.

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de demografische en kerkelijke ontwikkeling in de afzonderlijke parochies van Oldenzaal vanaf 1990 tot heden en welke ontwikkeling mag worden verwacht in de toekomst.

In juni 2000 heeft het Kaski op verzoek van de vijf parochiebesturen van Oldenzaal een notitie samengesteld waarin de demografische en kerkelijke ontwikkelingen van de vijf parochies beschreven worden over de periode 1990-2000 en waarin een prognose gemaakt is van de te verwachten ontwikkelingen. Deze notitie is als bijlage 2 aan deze nota toegevoegd. De gegevens en bevindingen in dit Kaski-onderzoek –voorzover relevant voor het onderhavige “Onderzoek kerklocaties Oldenzaal” zijn hierna opgenomen. Ook zijn de Kaski-gegevens uit de periode 2001-2004 verwerkt.

Aangegeven is in hoeverre informatie uit de periode 2001/2004 invloed heeft op de prognose van het Kaski, gemaakt in 2000.

Voor de hier gepresenteerde cijfers is gebruik gemaakt van de parochiestatistiek van het Kaski (bijlage 3 bevat de parochiestatistieken 1989/1990, 1994/1995, 1999/2000 en 2003/2004) en van de gegevens van de gemeente Oldenzaal (bijlage 4).

2. Demografische gegevens van Oldenzaal.

Per januari 2000 had de gemeente Oldenzaal 30747 inwoners. Volgens de parochiestatistiek zijn 19369 inwoners van Oldenzaal katholiek. Dat betekent dat bijna 63% van de bevolking katholiek is.

Tabel 1 geeft voor de vijf parochies het aantal inwoners van de buurt waarin de parochie is gevestigd, het aantal parochianen van de betreffende parochies en het percentage katholieken op de totale bevolking in het parochiegebied.

Uit deze tabel blijkt dat de wijk waarin de parochie van de H. Drieëenheid is gevestigd relatief minder katholieken telt dan geheel Oldenzaal en de wijk waarin de parochie OLV Tenhemelopneming is gevestigd aanzienlijk meer.

Tabel 1 – Percentage katholieken van de bevolking van Oldenzaal per parochie per 1 januari 2000

parochie	aantal inwoners	aantal parochianen	percentage
H. Antonius van Padua	4032	2637	65
H.Drieëenheid	11674	6512	56
Emmaüs	6615	*4168	63
H. Plechelmus	4319	2790	65
OLV Tenhemelopneming	4107	3262	79
totaal	30747	19369	63
* aantal parochianen per 1 januari 1999			

In tabel 2 wordt de leeftijdsopbouw van de parochianen van de vijf parochies in Oldenzaal in 1990 en 2000 onderling met elkaar vergeleken waarbij ook wordt gelet op leeftijdsverschuivingen in de tijd binnen en tussen de parochies.

Tabel 2 - Aantal parochianen en leeftijdsopbouw (in %) van de geregistreerde parochianen van de vijf parochies in Oldenzaal per januari 1990 en 2000

		1990			2000			
		0 tot 6	7 tot 64	65+	0 tot 6	7 tot 64	65+	
H. Antonius van Padua	3167	5	75	20	2637	4	69	27
H. Drieëenheid	7869	12	78	10	6512	9	76	15
Emmaüs	4744	5	92	3	4168	2	91	7
H.Plechelmus	2814	5	70	25	2790	5	68	27
OLV Tenhemelopneming	4203	4	87	9	3262	5	75	20
vijf parochies gezamenlijk	22797	7	81	12	19369	6	77	17

Vergeleken met 1990 zijn er in de vijf parochies in Oldenzaal totaal relatief iets minder parochianen onder 7 jaar en meer 65-plussers. Opvallend is dat de leeftijdsopbouw in de binnenstadparochie H. Plechelmus in de afgelopen 10 jaar bijna niet is veranderd.

De stijging van het percentage ouderen is relatief het grootst in de parochie OLV Tenhemelopneming en het laagst in de parochie van de H. Plechelmus. Deze laatste parochie is echter wel één van de twee parochies met meer dan een kwart 65-plussers onder de parochianen, maar dit was ook al het geval in 1990.

Het aandeel van de jongste groep parochianen is zowel in 1990 en als ook in 2000 het grootst in de parochie van de H. Drieëenheid; er is wel sprake van een aanzienlijke daling. De verschuivingen in het percentage parochianen jonger dan zeven jaar zijn gering. Alleen de parochie OLV Tenhemelopneming heeft in 2000 relatief meer parochianen in deze leeftijdscategorie dan in 1990, maar dat is slechts een geringe stijging.

De stijging in het percentage 65-plussers in deze parochie is veel groter: van 9% naar 20%. In alle parochies in Oldenzaal is het percentage 65-plussers gestegen: de parochies zijn aan het vergrijzen.

3. Totale kerkelijke participatie.

Voor de beschrijving van de parochies is een aantal participatiegegevens van belang. Hiervoor zijn beschikbaar de gegevens betreffende het gemiddeld aantal weekendkerkgangers, het aantal kerkgangers met Pasen 1999 en met Kerstmis 1995 en het aantal betalende parochianen. In tabel 3 (dit is de tabel 4 in de nota van het Kaski) worden de cijfers terzake gegeven van de vijf parochies in Oldenzaal.

Eerst een toelichting op de verschillende cijfers:

-Het gemiddeld aantal weekendkerkgangers is berekend over twee weekeinden in maart 2000, waarbij alle kerkgangers van de verschillende diensten zijn geteld.

-Het aantal kerkgangers met Pasen 1999 is gemeten door de kerkgangers van alle diensten met Pasen bij elkaar op te tellen.

-Het aantal kerkgangers met Kerstmis 1995 is gemeten door het aantal kerkgangers van alle diensten met Kerstmis bij elkaar op te tellen.

-Het aantal betalende parochianen is het aantal parochianen dat een financiële bijdrage levert aan de parochie. De omvang van deze groep moet worden geschat. Vanuit de parochiestatistiek is bekend hoeveel parochianen en hoeveel huishoudens een parochie telt. Met deze gegevens kan worden berekend uit hoeveel personen een huishouden bestaat. Dat is

voor de parochies in Oldenzaal gemiddeld 2,4. Om tot het aantal betalende parochianen te komen wordt het aantal huishoudens vermenigvuldigd met 2,4.

Tabel 3 - Kerkelijke participatie in de vijf parochies in Oldenzaal per 1-1-2000

	absoluut	percentage t.o.v. katholieke inwoners 1-1-2000
<u>H. Antonius van Padua</u>		
katholieke inwoners	2637	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	254	10%
kerkgangers Pasen 1999	843	32%
kerkgangers Kerstmis 1995	2850	108%
betalende parochianen	2162	82%
<u>H. Drieëenheid</u>		
katholieke inwoners	6512	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	538	8%
kerkgangers Pasen 1999	1879	29%
kerkgangers Kerstmis 1995	3577	55%
betalende parochianen	4750	73%
<u>Emmaüs</u>		
katholieke inwoners (1.1.1999)	4168	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	224	5%
kerkgangers Pasen 1999	909	22%
kerkgangers Kerstmis 1995	1440	35%
betalende parochianen	2138	51%
<u>H. Plechelmus</u>		
katholieke inwoners	2790	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	189	7%
kerkgangers Pasen 1999	1035	37%
kerkgangers Kerstmis 1995	2484	89%
betalende parochianen	2258	81%
<u>OLV Tenhemelopneming</u>		
katholieke inwoners	3262	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	467	14%
kerkgangers Pasen 1999	1430	44%
kerkgangers Kerstmis 1995	2701	83%
betalende parochianen	2417	74%

De totale kerkelijke participatie in de vijf parochies in Oldenzaal per 1 januari 2000 is in de navolgende tabel 4 opgenomen. (dit is de tabel 5 in de nota van het Kaski)

Tabel 4 - Totale kerkelijke participatie in de vijf parochies in Oldenzaal per 1-1-2000

	absoluut	percentage
katholieke inwoners	19369	100%
gemiddeld aantal weekend kerkgangers	1672	9%
kerkgangers Pasen 1999	6096	31%
kerkgangers Kerstmis 1995	13052	67%
betalende parochianen	13725	71%

De kerkgang is in de parochie van de OLV Tenhemelopneming het hoogst, maar deze is ook in de parochie van de H. Antonus van Padua hoger dan de gemiddelde kerkgang in de vijf parochies in Oldenzaal; in de Emmaüsparochie is de kerkgang het laagst.

Het aandeel betalende parochianen is het hoogst in de parochie van de H. Antonius van Padua, maar ook in de parochies H. Plechelmus, H. Drieëenheid en OLV Tenhemelopneming ligt dit aantal boven het gemiddelde van de vijf parochies.

In de parochie H. Antonius van Padua is de kerkgang met kerkelijke feestdagen, gemeten via de kerkgang met Pasen 1999 en Kerstmis 1995, het hoogst van de vijf parochies in Oldenzaal.

4. Ontwikkeling in aantal parochianen en kerkgangers.

Om een goede prognose te kunnen geven van het aantal kerkgangers in de komende jaren is het nodig de ontwikkeling te bezien van de vijf parochies over de afgelopen jaren.

Beschouwd is de periode 1990-2004.

De hierna opgenomen tabellen geven de ontwikkeling weer over de afgelopen 14 jaar in aantal parochianen, in het gemiddeld aantal weekend kerkgangers in twee telweekends in maart en in het gemiddeld kerkbezoekpercentage per weekend in de vijf parochies afzonderlijk.

In de cijfers voor de aantallen parochianen zijn kinderen tot 7 jaar wel opgenomen; in de cijfers voor het aantal kerkgangers en het percentage kerkgangers zijn de kinderen tot 7 jaar niet opgenomen. Daarom is het percentage kerkgangers niet onmiddellijk af te lezen uit het aantal parochianen.

Tabel A. Ontwikkeling in aantal parochianen en gemiddeld aantal kerkgangers in de parochies van 1990 tot 2004

H. Antonius van Padua

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	3167	551	18,4
1995	2853	332	12,2
2000	2637	254	10,1
2004	2738	154	6,1

H. Drieëenheid

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	7869	965	13,9
1995	8750	742	9,5
2000	6512	538	9,1
2004	6371	548	9,4

Emmaüs

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	4744	429	9,5
1995	4252	324	8,2
1999	4168	224	5,4
2004	4273	139	3,5

H. Plechelmus

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	2814	659	24,5
1995	3087	364	12,5
2000	2790	189	7,1
2004	2395 *	449	20,3

* bijzondere vieringen rond jubileum

OLV Tenhemelopneming

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	4203	890	22,1
1995	3753	597	16,8
2000	3262	467	15,1
2004	3069	275	9,4

De totale ontwikkeling van de vijf parochies gezamenlijk over de afgelopen 14 jaar is opgenomen in tabel B.

Tabel B - Ontwikkeling in aantal parochianen en gemiddeld aantal kerkgangers van de parochies in Oldenzaal van 1990 tot 2004

jaar	aantal parochianen	aantal kerkgangers	percentage kerkgangers
1990	22797	3494	16,5
1995	22695	2359	11,3
2000	19369	1672	9,1
2004	18846	1565	7,2

Over de vijf parochies in Oldenzaal is het aantal parochianen in de periode 1990-2004 gedaald met 17,3%, gemiddeld 1,2% per jaar. Deze daling heeft echter voornamelijk plaatsgevonden in de periode 1995-2000. In deze periode daalde het aantal parochianen met gemiddeld 2,9% per jaar.

In de vijf parochies is in de periode 1990-2004 de kerkgang meer dan gehalveerd, hetgeen een gemiddelde daling van 4% per jaar betekent. Over de periode 1995-2000 is de daling gemiddeld 5,8% per jaar.

De teruggang in gemiddeld aantal kerkgangers per weekend laat zich ook zien in de bezettingsgraad van de kerkgebouwen. In de tabel C is deze weergegeven voor de vijf parochies in de twee telweekends in 2000 en in 2004. De parochies van de H. Antonius van Padua en de H. Plechelmus hebben om het weekend een dienst op zaterdagavond en zondagmorgen. De andere drie parochiekerken hebben elk weekend een dienst op de zaterdagavond en op zondagmorgen. De Emmaüs kende in 2000 twee weekenddiensten en in 2004 één weekenddienst.

Tabel C - Aantal zitplaatsen, aantal diensten per weekend en gemiddelde bezettingsgraad (cijfers jaar 2000 is tabel 8 van het Kaski)

parochie	zitplaatsen	aantal diensten per weekend	gem. bezettingsgraad per dienst
in 2000			
H. Antonius van Padua	840	1	254 kerkgangers; 30%
H. Drieëenheid	980	2	538 kerkgangers; 27%
Emmaüs	300	2	224 kerkgangers; 37%
H. Plechelmus	760	1	189 kerkgangers; 25%
OLV Tenhemelopneming	1000	2	467 kerkgangers; 23%
in 2004			
H. Antonius van Padua	830	1	154 kerkgangers; 19%
H. Drieëenheid	1002	2	548 kerkgangers; 27%
Emmaüs	300	1	139 kerkgangers; 46%
H. Plechelmus	810	1	449 kerkgangers; 55% *
OLV Tenhemelopneming	750	2	275 kerkgangers; 37%
* bijzondere weekendviering			

Het aantal zitplaatsen in de kerken kan een wijziging ondergaan als gevolg van te nemen maatregelen in opdracht van de brandweer.

e. Toekomstverwachtingen voor de vijf parochies in Oldenzaal.

Per 1 januari 2000 had de gemeente Oldenzaal 30.747 inwoners en per 1 januari 2004 31.114. De gemeente verwacht een groei in het aantal inwoners tot ca 32.000 in 2015. Daarna wordt een daling verwacht van het aantal inwoners tot ca 31.500 in 2030.

Tot 2015 verwacht de gemeente Oldenzaal aan de woningbehoefte te kunnen voldoen door de bouw van ca 80 woningen in winkelcentrum De Thij (Oldenzaal-Noord; Emmaüs), ca 630 woningen in de Graven Es (Oldenzaal-Noord; H. Drieëenheid), ca 125 woningen in de Haerbroekstraat e.o. en De Glinde Esch (Oldenzaal-Noord; H. Drieëenheid) en 500 tot 700 woningen in Oldenzaal Centraal (omgeving spoorlijn; H. Antonius van Padua) alsmede kleine groepen van woningen op een aantal gespreide locaties in de stad.

Tot 2015 worden nieuwbouwwoningen in hoofdzaak gerealiseerd in buurten van de parochies van de H. Drieëenheid en de H. Antonius van Padua. Plaatselijk worden ook woningen aan het woningbestand onttrokken. Per saldo kan het aantal parochianen van de parochies hierdoor een wijziging ondergaan. Het aantal inwoners van de stad zal tot 2015 een geringe stijging en tot 2030 een geringe daling ondergaan.

Door de afnemende verbondenheid van gelovigen met hun parochies alsmede de toenemende mobiliteit boet de betekenis van de parochiegrenzen steeds verder in.

Aangezien in dit onderzoek een beeld wordt gegeven van de behoefte aan kerklocaties in Oldenzaal in de toekomst, wordt hierna volstaan met prognoses voor de vijf parochies gezamenlijk.

Voor de prognose van het aantal parochianen baseert het Kaski zich op de landelijk verwachte daling in het aantal parochianen volgens prognose van het Centraal Planbureau (CPB).

Bij de waarneming van 19.369 parochianen voor de vijf parochies gezamenlijk in 2000 is in dat jaar de prognose voor het aantal parochianen in Oldenzaal in 2005 berekend op 18.485 en in 2010 op 17.645. Inmiddels is het aantal parochianen in Oldenzaal in 2004 vastgesteld op 18846.

Voor de prognose van de kerkgang voor de jaren 2005 en 2010 baseert het Kaski zich op voorspelde trends, welke in het jaar 2000 door het Centraal Planbureau zijn berekend en die neerkomen op een gemiddelde jaarlijkse afname van de kerkgang met 4%. Het achterliggende mechanisme van deze trend is de generatievervanging. Dit houdt in dat de kerkelijke participatie over de jaren heen zal afnemen doordat jongere generaties, die minder kerkelijk participeren, de plaats innemen van oudere generaties met een hogere participatiegraad. De jaarlijkse daling in het kerkbezoek van 4% is een landelijk gemiddelde. De gemiddelde jaarlijkse daling in kerkbezoek in de vijf parochies in Oldenzaal over de periode 1995-2000 is 5,8%.

In 2005 zullen -volgens berekeningen in 2000- de vijf parochies naar schatting bijna 18.500 parochianen tellen, waarvan er gemiddeld per weekend 1300 naar de kerk zullen gaan. Voor 2010 is de prognose van het aantal parochianen ca 17.600, waarvan er in een gemiddeld weekend ca 975 naar de kerk zullen gaan.

Einde 2003 blijkt uit onderzoek van het Kaski, dat het kerkbezoek van katholieken in 2001 en 2002 minder snel is gedaald dan in de jaren ervoor. In die twee jaar was de gemiddelde afname ongeveer 2,5%. Deze tendens is ook vastgesteld voor de vijf parochies in Oldenzaal, waar het kerkbezoek op de teldata in maart 2004 totaal 1565 bedroeg. Bij deze tendens zijn de hiervoor gegeven schattingen van 1300 kerkgangers in 2005 en 975 in 2010 vermoedelijk te laag.

Bij het aantal kerkgangers van 1565 in 2004 en een verdere daling van het kerkbezoek met 2,5% per jaar schat de "Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal" het aantal kerkgangers naar weekenddiensten in 2010 op 1340.

In de vijf parochiekerken in Oldenzaal zijn in 2005 ca 3700 zitplaatsen beschikbaar.

E. Bestand van eigendommen van parochies op de kerklocaties.

<u>Parochie</u>			
<u>Kadastrale aanduiding</u>	<u>Adres</u>	<u>Grondoppervlakte</u>	<u>Functie</u>
H. Antonius van Padua Oldenzaal D 753	Spoorstraat 4	43 a 89 ca	Kerk; pastorie; parochiecentrum.
H. Drieëenheid Oldenzaal C 1653	Kruisstraat 9	44 a 96 ca	Kerk; parochiecentrum.
Emmaüs Oldenzaal K 3748	Johanna van Burenlaan 224	5 a 25 ca	Kerk; secretariaat.
H. Plechelmus Oldenzaal B 247	St. Plechelmuspl. 4.	25 a 88 ca	Kerk schatkamer
Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming Oldenzaal F 487	Burg. Wallerstr. 88	66 a 70 ca	Kerk; pastorie; parochiecentrum..

Het onderzoek bij het Kadaster te Zwolle is beperkt tot de gegevens uit de kadastrale registratie ter plaatse van de kerklocaties in Oldenzaal.

De kadastrale berichten met kadastrale kaarten van de kerklocaties zijn als bijlage 5 aan deze nota toegevoegd.

F. Liturgische- architectonische beschouwing van de vijf r.k. kerkgebouwen in Oldenzaal.

Ten behoeve van een interne rapportage voor de Liturgische Bouw- en Adviescommissie werd op 23 maart 2005 een eenmalig bezoek ter plaatse gebracht met als doel:

waardebepaling van de 5 kerkgebouwen:

- in architectonisch ruimtelijke zin;
- in architectonisch functionele zin;
- met betrekking tot de liturgie;
- mogelijkheden tot hergebruik c.q. herinrichting.

Deze rapportage is een weerslag van een eerste globale verkenning. Ten behoeve van definitieve besluitvorming is nader onderzoek en advisering gewenst, vooral met betrekking tot de gebruiksmogelijkheden en eventuele herbestemmingen van de vijf gebouwen.

Specifieke benamingen in de hierna volgende tekst zijn verklaard op blad 24 van dit rapport.

1. Antonius van Padua.

capaciteit: ca 830 plaatsen
bouwjaar: omstreeks 1912
stijl: neo gotiek
status: rijksmonument
architect: K.L. Croonen

Exterieur:

Gesitueerd in de oude kern van Oldenzaal, nabij de Plechelmus basiliek en door ligging, hoogte van de bouwmassa ten opzichte van de omgeving en de toren een stedenbouwkundig oriëntatiepunt.

De uitwendige architectonische vorm van de bouwmassa en de detaillering zijn karakteristiek voor de neogotiek met als fraai voorbeeld de gemetselde bakstenen lichtbogen boven de steunberen.

De hoofdingang van de kerk is goed bereikbaar voor auto's voor trouw- en rouwdiensten.

Voor bezoekers is er beperkt parkeren in de woonstraten in de omgeving.

Interieur:

Bijzonder fraai gevormd en afgewerkt interieur met harmonische maatverhoudingen en een riante breedtemaat van het schip. Een schoolvoorbeeld van een neogotisch interieur in een op het eerste gezicht perfecte staat van onderhoud. De ruimtevormen, de maatverhoudingen, het licht met fraaie gebrandschilderde ramen in koor en transept, de wandbeschilderingen, de bankenmassa's, de tegelvloerpatronen, de kleurstellingen, het oorspronkelijke altaar en overige liturgische elementen tonen een grote onderlinge samenhang en harmonie. In de oorspronkelijke kerkruimte is, ondanks de overdaad, geen onderdeel dat detoneert of te veel aandacht vraagt.

Dit kan niet gezegd worden van de in 1962 aangebrachte wijzigingen. In de vieringruimte is een verhoogd natuurstenen plateau aangebracht van enkele treden hoog. Midden op dit relatief grote plateau is weer een kleiner plateau aangebracht van twee treden hoog met dominant in het midden de tafel. Ter plaatse van de overgang van het nieuwe plateau aan de oorspronkelijke koorverhoging is een verhoging gemaakt voor het zangkoor, die binnenkort wordt verwijderd. Rondom het nieuwe plateau in de viering is een afscheiding geplaatst die overkomt als een hek en erboven een opvallend grote lichtkroon.

Qua maat, materiaalkeuze en kleur zijn deze elementen weinig subtiel ingepast in de oorspronkelijke context en doen afbreuk aan de architectonische ruimtelijke functie van de viering. De hoogte van de tafelplaatsing en het "hek" scheppen veeleer afstand dan een bedoelde nabijheid. Voor niet liturgische vieringen of andersoortige bijeenkomsten is deze inrichting niet geschikt.

Achterin de kerk bevindt zich een altaar dat niet in de stijl past, met daarboven een icoon van Maria Altijdurende Bijstand.

Er is een aparte dagkapel voor ongeveer 50 mensen.

Liturgische aspecten:

Deze fraaie neogotische, in kruisvorm gebouwde kerk uit 1912 heeft een rijke iconografie. Door de enorme lichter boven dit dominerende priesterkoor wordt de aparte plaats voor de cultische handeling bijzonder benadrukt. Op het verhoogde priesterkoor is het altaar met twee treden verhoogd. Dit zorgt ervoor dat de priester c.q. voorganger overkomt als iemand die boven de gelovigen functioneert.

Tussen het oude priesterkoor en het nieuwe is een opstelling gemaakt voor het zangkoor, dat overigens meestal van boven op het oksaal bij het orgel zijn functie blijkt uit te oefenen. Er zijn plannen om deze opstelling te verwijderen. De gezongen Latijnse liturgie krijgt grote aandacht.

De doopvont heeft een plaats aan de rand van de altaarruimte gekregen, zodat het net lijkt dat deze van de rand dreigt af te vallen. Een betere plaats zou gezocht kunnen worden. Wellicht kan voor de doopvont een eigen ruimte gecreëerd worden, die er komt, wanneer de verhoging voor het zangkoor tussen de twee altaarruimten is opgeruimd.

De biechtstoelen zijn als losse voorwerpen in een hoek weggedrongen. Een goede herplaatsing is wenselijk.

De inrichting van deze kerk vraagt om een bepaald type liturgie: Eucharistievieringen b.v. de Latijnse hoogmis met een groot aantal gelovigen, dat graag naar de uitvoering door het zangkoor luistert. Blijkbaar is deze belangstelling ook aanwezig.

Mogelijkheden tot aanpassing of hergebruik:

Onnodig te zeggen dat deze ruimte zeer geschikt is voor liturgisch gebruik en dat bij niet-kerkelijke functies de wezenlijke kenmerken van dit monument verloren gaan. Bij continuering van het liturgisch gebruik is te overwegen de in 1962 aangebrachte aanpassingen nog eens in beschouwing te nemen onder meer ten aanzien van de relatie tussen de gegeven architectonische ruimte en het gewenst liturgische gebruik.

Alléén verwijdering van de verhoging voor het zangkoor en het "hek" zal onvoldoende zijn. Bezien kan worden of de kerk opengesteld zou kunnen worden.

2. H. Drieëenheid.

capaciteit: ca 1000 plaatsen
bouwjaar: omstreeks 1930
stijl: baksteenarchitectuur jaren '30
architect: W. te Riele

Exterieur:

Gelegen aan de noordelijke rand van de oude kern van Oldenzaal in een gedifferentieerde woonomgeving. Qua exterieur kenmerkt de kerk zich als een massief bakstenen gebouw, naar binnen gericht. Door haar enorme massa is het kerkgebouw markant in de omgeving.

De staat van onderhoud van het exterieur is matig, met name dient het voegwerk van de toren te worden vervangen.

De hoofdingang van de kerk is goed bereikbaar voor auto's voor trouw- en rouwdiensten. Bezoekers vinden parkeergelegenheid in de woonstraten in de omgeving.

Interieur:

Het interieur is overweldigend door de immens grote maten, zowel in breedte als in hoogte. De ruimte kan een kenmerkende afspiegeling van het levensgevoel van de dertiger jaren genoemd worden.

De lengtemaat van het schip is geleed in slechts drie grote traveématen van elk groter dan ca 12 meter, waardoor de zijbeuken sterk gerelateerd zijn aan het schip. Alle maten zijn groot: die omstandigheid vraagt bij diensten in deze kerk om een redelijke vulling met kerkgangers. Qua inrichting is de tafel naar "voren" geplaatst. Op het voormalige priesterkoor is in de apsis een niet erg fraaie verhoging opgesteld. Achterin de kerk bevindt zich een columbarium.

Liturgische aspecten:

Het indrukwekkende gebouw is een hoge grote ruimte die oorspronkelijk plaats bood aan ongeveer 1.450 gelovigen. Na de herinrichting is het aantal plaatsen gereduceerd tot ongeveer 1000. Bij de herinrichting is het priesterkoor verlaagd geplaatst voor het oude priesterkoor, dat door het grote kruis van het altaar in de apsis het beeld oproept van een opzien en opgaan naar omhoog (Introibo ad altare Dei!). De plaats en opstelling van het zangkoor maakt dat dit erg domineert.

Omdat de oude doopkapel naast het portaal omgevormd is tot een columbarium, is de doopvont voorin rechts van de altaarruimte geplaatst, waar deze vout niet goed tot zijn recht komt vanwege het daarnaast gelegen priesterkoor. Er is een aparte dag/devotiekapel.

De iconografie is niet groot en valt eigenlijk in het niet vanwege de grootte van de ruimte.

Het gebouw maakt de trekkende beweging goed mogelijk van het gaan van Jezus' lijdensweg bij het bidden van de kruisweg.

Goed liturgie vieren is eigenlijk alleen mogelijk als de kerk behoorlijk "gevuld" is met gelovigen; anders zit men verloren in de ruimte.

Mogelijkheden tot aanpassing of hergebruik:

Denkend aan continuering voor liturgisch gebruik is het de vraag of het benodigde grote aantal personen (800 à 1.000) haalbaar is, ook voor de komende generaties. Ingeval gedacht wordt aan een visuele verkleining van de kerkzaal moet er rekening mee worden gehouden, dat dit met hoge kosten gepaard gaat. De mogelijkheden voor een passende herbestemming voor delen van het kerkgebouw b.v. voor onderwijsdoeleinden zouden nader onderzocht kunnen worden. Deze optie van zeer ingrijpende aard zou in beschouwing genomen kunnen worden in relatie tot een andere optie van vervanging van het huidige kerkgebouw door een nieuwe en kleinere kerk.

3. Emmaüskerk

capaciteit: ca 300 plaatsen (stoelen)
bouwjaar: omstreeks 1975
stijl: geen; geïntegreerd in wijkgebouw in winkelcentrum
architect: J. Reinalda

Exterieur:

Maakt deel uit van een geïntegreerd opgezet winkel-/wijkcentrum met sportvoorzieningen, kerkruimte etc. met een sterk gedateerd en momenteel “verschralend” karakter.

Mede daardoor is de kerkruimte moeilijk herkenbaar en mist deze de gewenste uitstraling.

Materiaalkeuze en detaillering zijn gedateerd.

De situatie bij de hoofdingang van de kerk voor auto's voor trouw- en rouwdiensten is van slechte kwaliteit. Nabij de kerk zijn voldoende parkeerplaatsen.

Interieur:

In ruimtelijk functionele zin goed bruikbare zaal. De constructieve structuur wordt gevormd door gelijmd houten liggers op stalen H-kolommen; niet brandvertragend afgewerkt conform de huidige eisen.

Het uitgebouwde podium met altaartafel en corresponderend verlaagd plafond is een vreemd element in de ruimte. Deze vragen om een heroverweging. De sfeer is “huiskamerachtig” met vitragegordijnen, teneinde het harde hinderlijke licht te temperen. Van de kerkzaal is een ruimte af te scheiden door een vouwwand.

Liturgische aspecten:

Het gebouw heeft de flexibiliteit waaraan in de laatste 30 jaar behoefte is geweest.

Het priesterkoor is klein en maakt een gedrongen indruk, zowel door de verhoging ervan als door het ter plaatse verlaagde plafond. Als de schuifwand dicht is, komt het priesterkoor in de hoek te liggen. De stoelen zijn in een waaier ruim opgesteld. Ofschoon er voldoende ruimte is in het gebouw staan ambo en altaar wel heel dicht naast elkaar. De plaats van de priester en zijn assistenten is direct achter het altaar, waardoor deze net boven de rand van de altaartafel gezien worden.

De doopvont staat wat verloren vooraan in het gedeelte van het gebouw dat afgescheiden kan worden. Mede doordat er gebruik is gemaakt van stoelen is het gebouw geschikt voor vele vormen van liturgie.

De kerkgangers nemen plaats rond het altaar hetgeen de nabijheid versterkt. Er is een intieme sfeer. Voorgangers zijn uitstekend verstaanbaar.

Mogelijkheden tot aanpassing of hergebruik:

Bij eventuele continuering van liturgisch gebruik is een zekere renovatie en herinrichting gewenst na gedetailleerde inventarisatie van gesignaleerde onvolkomenheden. Een en ander zal leiden tot een relatief hoge investering met een toch beperkt eindresultaat.

4. Plechelmus basiliek

capaciteit: ca 810 plaatsen
bouwperiode: twaalfde eeuw
stijl: Romaans, deels gotisch
status: Rijksmonument
architect: onbekend

Exterieur:

Gesitueerd in het midden van de historische kern van Oldenzaal.
Een oriëntatiepunt, zowel ruimtelijk stedenbouwkundig, cultureel, historisch, als kerkelijk.
Qua uitstraling is de geschiedenis aan het gebouw afleesbaar.
De hoofdingang van de kerk is goed bereikbaar voor auto's voor trouw- en rouwdiensten.
Bezoekers kunnen parkeren op de parkeerterreinen rond het kerkgebouw.

Interieur:

De ruimte is in vele eeuwen gevormd, hetgeen bepalend is voor de sfeer. Spannend is het contrast in maat en architectuur tussen de donkere Romaanse noordbeuk en de lichte en bredere gotische zuidbeuk. Deze dwars oriëntatie doorbreekt op een plezierige wijze de in Romaanse kerken veelal strenge aswerking met de hoofdoriëntatie op het koor.
Jammer is het dat in de bredere zuidbeuk banken zijn opgesteld. De liturgische inrichting is sober en harmonisch ingepast in de ruimte.

Liturgische aspecten:

Deze basiliek is een fraai gebouw van historisch belang.
Aan de rechterzijde is de Romaanse kerk in gotische stijl uitgebouwd. Vanuit de apsis gezien is dit duidelijk een nevenruimte, vanwaar de gelovigen weinig actief betrokken kunnen zijn bij de liturgische viering. Voor de gebruikelijke zondagse vieringen is deze ruimte eigenlijk ook overbodig. De overbodigheid voor de liturgische viering wordt benadrukt doordat daar een oude barokke preekstoel is geplaatst, die slechts een museale functie heeft. Doordat het sober vormgegeven altaar (met daaronder een reliekschrijn) op de plaats staat van het vroegere jubé, is de betrokkenheid van de gelovigen vanuit het schip en het dwarsschip van de kerk heel goed mogelijk. Ofschoon de kooruimte achter het altaar erg lang is, wordt deze niet als een storende leegte ervaren en ook het achterin gelegen altaar heeft geen opvallende plaats. De ambo krijgt door zijn verhoging een wel erg groot accent ten opzichte van het altaar. De plaats van het zangkoor is boven op het oksaal. De plaats van de doopvont onder de museale preekstoel roept vragen op. Onderzoek naar een geschiktere plaats is wenselijk, zodat de betekenis van het doopsel beter tot zijn recht komt.
Het gebouw met uitzondering van de zijbeuk leent zich voor liturgie met een actieve deelname van de gelovigen, maar ook voor profane activiteiten.
In de kerk bevindt zich een dagelijks geopend stiltecentrum.

Mogelijkheden tot aanpassing of hergebruik:

Onnodig te zeggen dat deze ruimte alleen al door haar cultuurhistorische waarde en haar ligging in het centrum van grote betekenis is voor de gehele gemeenschap van Oldenzaal en omgeving. De kerkruimte is voor velerlei functies bruikbaar, zowel kerkelijk liturgisch als voor culturele en algemene doeleinden. Daarvoor zijn nauwelijks aanpassingen in het interieur noodzakelijk. Bij continuering als kerkelijk liturgische ruimte is het te overwegen de banken in de gotische zijbeuk te verwijderen en voor zover nodig te bezetten met stoelen, teneinde deze beuk voor meerdere en andersoortige functies te kunnen bestemmen.

5. Onze Lieve Vrouw Tenhemelopneming.

capaciteit: ca 750 plaatsen
bouwjaar: omstreeks 1954
stijl: wederopbouw, type basilica (Bossche School)
architect: J. Sluijmer

Exterieur:

Gelegen ten zuiden van de stadskern “over het spoor” in de wijk Berghuizen Zuid, een wijk met een eigen dorpsachtige identiteit en een na-oorlogse wederopbouwarchitectuur.

Ruim en solitair gelegen in de stedenbouwkundige context. De exterieure bouwmassa is karakteristiek voor de na-oorlogse periode, gaaf van vorm en sober gedetailleerd.

De hoofdingang van de kerk is goed bereikbaar voor auto's voor trouw- en rouwdiensten.

Nabij de kerk is een groot aantal parkeerplaatsen.

Interieur:

Basilicavorm; Bossche School karakteristiek; goed voorbeeld van een wederopbouwkerk; vlakke zoldering. In de dispositie van de langsgevels is het bijzonder dat het ritme van de bovenramen niet correspondeert met de travee-indeling op de begane grond (beneden 4 traveeën, boven 7 ramen). Het priesterkoor is in de jaren '70 uitgebreid met een naar “voren” geplaatste tafel. Plaats en maat van de tafel in ruimtelijke zijn te dominant.

De basilicavorm van de ruimte is elementair, puur en sober met karakteristieke en mooie details. De aankleding en decoratie is onsamenhangend en rommelig. De op de schone baksteenwanden “transparant” geschilderde kruiswegstaties van Jan Schoenaker, aangebracht vanaf januari 1961 tot maart 1963, zijn fraai in de wanden geïntegreerd.

Liturgische aspecten:

Het harmonische gebouw heeft een kruisvorm en is gebouwd in basilicastijl. De altaarruimte is bij een herinrichting naar de kerkzaal toe vergroot. Van de twee ambones is er toen één gehandhaafd, de andere is een rijdende credenstafel geworden.

De banken van het dwarsschip zijn voor de helft naar het altaar gekeerd. Aan de linkerkant is een gedeelte van de banken gericht naar de doopvont, die daar vanaf de bouw een plaats heeft gekregen. Door dezelfde vormgeving van apsis heeft men de band van het doopsel met de eucharistie tot expressie willen brengen. Dit is thans door de verplaatsing van het altaar niet meer het geval. Aan de rechterkant is aan het eind van het dwarsschip een ingang naar een dagkapel -tevens devotiekapel- voor ca 40 personen.

In de apsis is het oorspronkelijke tabernakel op een verhoging geplaatst met daarachter een groot kruis. De oorspronkelijke altaartafel is naar voren geplaatst op het vergrote priesterkoor. Naar het tabernakel gekeerd links is een orgel en een piano geplaatst, terwijl rechts banken staan die voor het koor naar het midden geplaatst kunnen worden.

Het gebouw is geschikt voor Eucharistievieringen en woord- en communiediensten, maar minder geschikt voor diensten met een meer experimentele opzet.

Mogelijkheden tot aanpassing of hergebruik:

Voor profaan hergebruik is deze ruimte uitermate geschikt om te vormen c.q. aan te passen voor grootschalige bijeenkomsten. Voor compartimentering of woning-inbouw lijkt het gebouw minder voor de hand liggend.

Bij continuering van het liturgisch gebruik is aandacht gewenst voor het ruimtegebruik, de positionering en de maatvoering van het liturgisch centrum, voor het “opschonen” van de

decoratieve en devotionele elementen (voorbeeld: biechtstoelen). Ook zou kunnen worden gezien of de kerk meer opengesteld kan worden.

Tenslotte:

De vijf bezochte kerkgebouwen zijn alle karakteristiek voor de tijd waarin ze gebouwd zijn en daardoor zeer verschillend van architectuur en inwendige ruimtelijke beleving. De vier 20-eeuwse kerken zijn gebouwd met tussentijdse perioden van ca 20 jaar (de 2^e wereldoorlog niet meegerekend).

Bij de keuze welke kerkruimten voor liturgisch gebruik in de toekomst het meest geschikt zijn, is het aan te bevelen naast geografische en financieel economische criteria, de staat van onderhoud etc. ook mee te wegen welke ruimten in architectonisch ruimtelijke zin de meest gunstige mogelijkheden bieden voor de huidige en nieuwe vormen van liturgievieringen die beantwoorden aan het levensgevoel van de huidige en komende generaties.

Verklaring van specifieke benamingen.

- ambo: lezenaar
- apsis: uiteinde van de grote as van de kerk
- icoon: gestileerde vlakke voorstelling van Christus en de heiligen
- jubé: verbinding tussen de zijwanden van de kerk vòòr het priesterkoor
- oksaal: zanggalerij aan het achtereind van de kerk boven het kerkportaal
- transept: kruis- of dwarsbeuk aan een kruiskerk
- traveé: gewelfvak tussen twee gordelbogen
- viering: middengedeelte waar dwarsschip en middenschip kruisen

G. Het gebruik van de huidige kerkgebouwen.

Op verzoek van de “Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal” hebben de parochiebesturen gegevens aangeleverd ten aanzien van het gebruik van de kerkgebouwen in de jaren 2003 en 2004. In het onderstaande overzicht zijn die gegevens bijeen gebracht in de vorm van gemiddelden over de jaren 2003 en 2004. Als gevolg van het middelen ontstaan in de tabel getallen met een 5 achter de komma. Het aantal bezoekers bij vieringen, diensten en bijeenkomsten vormt in de meeste gevallen een schatting maar is wel gegrond op een zorgvuldige benadering.

Gemiddeld gebruik van de kerkgebouwen in Oldenzaal in de jaren 2003 en 2004 volgens opgave van de parochies.

Vieringen, diensten en bijeenkomsten per jaar	H. Antonius	H. Drieëenheid	Emmaüs	H. Plechelmus	OLV Tenh.
Aantal reguliere weekendvieringen en aantal bezoekers	47,5; 14250	75; 17000	52; 7000	46; 13800	62; 13000
Aantal reguliere vieringen door de week en aantal bezoekers	50; 3000	47; 1880	48; 1350	50; 3000	100; 3500
Aantal vieringen Pasen, Pinksteren en Kerstmis en aantal bezoekers	7,5; 4125	8,5; 5075	6; 1150	8,5; 4675	8; 4500
Aantal vieringen op bijzondere feestdagen en aantal bezoekers	3,5; 1400	1; 900	4; 1000	6; 2400	4,5; 1500
Aantal doopvieringen en aantal bezoekers	5,5; 358	40; 830	13,5; 500	5,5; 358	15,5; 800
Aantal huwelijksvieringen en aantal bezoekers	6; 300	7,5; 750	1; 200	5,5; 275	10; 750
Aantal vieringen bij jubileum en aantal bezoekers	1,5; 225	1,5; 150	0; 0	1,5; 225	2; 150
Aantal uitvaardiensten en avondwakes en aantal bezoekers	74; 14800	39,5 avondw.; 47 uitv.; 14800	18; 2300	46,5; 9300	34,5; 8700
Aantal repetities koren en koorleden	40; 3200	138; 5520	100; 2200	30; 2400	160; 4000
Aantal culturele uitvoeringen en aantal bezoekers	1,5; 1150	1; 900	0,5; 50	6,5; 4050	1; 500
Openstelling voor bezichtiging	0; 0	4;	0; 0	Jubileumjaar 2004: 14000 bezoekers	3;
Aantal feesten parochiepatroon en aantal bezoekers	1; 500		1; 250	2; 1300	2; 700
Aantal Mariavieringen en aantal bezoekers		8; 200			
Bijeenkomsten met parochianen					12

H. Bouwtechnische staat en te verwachten groot onderhoud aan kerkgebouwen.

Bouwkundige kosten kerkgebouw, noodzakelijke investeringen en dekkingsmiddelen.
(exclusief eventuele pastorie)

Bouwtechnische staat van kerkgebouwen en cijfers voor investeringen.						
Kerkgebouw	Staat	Groot onderhoud tot 2015*	Subsidie	Onderhoudskosten ten laste van parochie tot 2015*	Noodzakelijk onderhoud tot 2008**	Aanwezig in onderhoudsfonds per 31.12.2003
Antonius	redelijk	805.000	550.000	255.000	25.000	240.000
Drieëenheid	matig	841.000	0	841.000	22.000	146.000
Emmaüs	redelijk	94.000	0	94.000	12.000	32.000
Plechelmus	goed	185.000	85.000	100.000	28.000	278.000
OLV Tenh.	redelijk	127.000	0	127.000	20.000	206.000

* Exclusief voorzieningen om gebouw beter bruikbaar te maken.
Zie hoofdstuk F van deze nota.

** Inclusief te verwachten kosten i.v.m. gebruiksvergunning

Bij de raming van deze kosten is geen rekening gehouden met eventuele zelfwerkzaamheden.

In de bijlage 6 "Onderhouds en overige kosten gebouwen" zijn de kosten voor gewoon onderhoud, energie, belastingen, verzekeringen en afschrijvingen per parochie gespecificeerd, zowel in het resultaat 2003 als in de begroting 2005.

In het overzicht valt op, dat in 2003 de parochie van de H. Drieëenheid in het geheel geen kosten voor gewoon onderhoud heeft gehad. De parochie van de OLV Tenhemelopneming heeft slechts een gering bedrag besteed; de Emmaüsparochie daarentegen een relatief groot bedrag.

Uiteraard kunnen incidentele omstandigheden van invloed zijn geweest.

De energiekosten beslaan een vrij groot deel van de totale kosten voor de kerkgebouwen.

Samenvattend kan worden vastgesteld, dat de onderhouds- en overige kosten van de kerkgebouwen van de OLV Tenhemelopneming en de Emmaüs aanmerkelijk lager zijn dan van de oude traditionele kerkgebouwen.

I. De financiële situatie van de parochies en financieel toekomstperspectief.

Opmerking vooraf: uitgegaan is van de financiële situatie begin 2004 (balanspositie per 31 december 2003, bijlage 7) en de verwachting (begroting, bijlage 8) over 2005.

Uit het overzicht “balanspositie per 31 december 2003” blijkt dat alle vijf parochies een positief vermogen laten zien. Om een zinvolle vergelijking te verkrijgen dienen de vermogens van zowel de parochies van de H. Plechelmus als OLV Tenhemelopneming naar beneden bijgesteld te worden met de aangenomen boekwaarden voor de pastorie van beide parochies. In het vermogen van de Emmaüsparochie is een boekwaarde van € 69.883 begrepen voor de parochiekerk.

Na deze aanpassingen liggen de vermogens tussen ruim € 36.000 en € 55.000, en als enige met een negatief vermogen van bijna € 44.000 voor de Emmaüsparochie.

Alle parochies hebben een begroting 2005 opgesteld met een te verwachten tekort. Deze tekorten lopen van ruim € 3.000 tot ruim € 9.600.

Met uitzondering van Emmaüs hebben de parochies rekening gehouden met een toevoeging aan het fonds groot onderhoud. Deze toevoegingen liggen in de lijn met de noodzakelijke onderhoudskosten tot 2008 (zie overzicht hiervoor onder hoofdstuk H)

Op het terrein van de persoonskosten zijn verschillen te constateren tussen het uitgavenniveau van de vijf parochies. Wellicht dat enige onzekerheid omtrent de uitkomsten en werking van de centrale administratie voor de beloningen van het pastorale team hier debet aan kan zijn.

Als enige heeft de parochie van de OLV Tenhemelopneming een full-time pastoriepersoneelslid in vaste dienst. Kosten ruim € 16.000.

De parochie van de H. Drieëenheid heeft als enige, zij het voor 47,1% part-time, een administratief/secretariële medewerk(st)er in vaste dienst. Kosten zijn oplopend van € 15.563 in 2003 tot € 17.936 begroot in 2005. Daarnaast zijn nog administratiekosten ten laste van het resultaat gebracht van respectievelijk € 8.442 in 2004; € 6.173 in 2003; en € 7.514 in 2002. Daartegenover zijn over de jaren 2004, 2003 en 2002 geen accountantskosten in de jaarstukken verwerkt. Bovendien zijn bij deze parochie nog drie huishoudelijke hulpen in vaste dienst. Kosten oplopend van € 11.039 in 2003 tot ruim € 12.000 begroot in 2005.

Door de Emmaüsparochie is in de jaarrekening 2004 een bedrag van € 2.087 aan administratiekosten verwerkt en in 2003 € 2.693. Accountantskosten zijn in deze jaarrekeningen niet verwerkt.

De parochies van de H. Antonius van Padua en de H. Plechelmus hebben in de begrotingen van 2004 en 2005 ieder voor 25% part-time een bedrag voor een administratieve kracht opgenomen. De totale kosten voor beide parochies samen zijn begroot op ruim € 15.000 voor 2004 en € 12.400 voor 2005.

In de resultaten van de Emmaüsparochie is zowel in het verleden als in de begroting voor het jaar 2005 rekening gehouden met een aanzienlijk bedrag als ontvangen gift (in 2001 € 6.413; in 2002 € 4.160; in 2003 € 5.546; in 2004 € 5.078 en voor 2005 begroot € 5.500). Bij navraag is gebleken, dat deze post te beschouwen is als kerkbijdrage.

Rekening dient gehouden te worden met het feit dat in de baten zijn begrepen

aanzienlijke opbrengsten uit hoofde van rente van uitstaande gelden. Dit geldt met name voor de parochies van de H. Antonius van Padua en de H. Plechelmus en in mindere mate voor OLV Tenhemelopneming. Na realisatie van het groot onderhoud zullen deze ontvangsten aanzienlijk teruglopen of geheel opdrogen.

De financiering van het noodzakelijke onderhoud vergt zeer aanzienlijke bedragen, zoals hiervoor genoemd in hoofdstuk H. De geprognostiseerde eigen bijdrage voor de parochie van de H. Drieëenheid is heel erg fors. Een aanzienlijk deel van de middelen voor toekomstig groot-onderhoud is gereserveerd onder het hoofd "Fonds voor groot onderhoud".

Ogenschijnlijk lijken de financiële posities van de parochies met uitzondering van Emmaüs niet al te somber. Op korte termijn zijn geen bijzondere moeilijkheden te voorzien.

Op de wat langere termijn (enkele jaren) zullen noodzakelijke onderhouds-investeringen de financiële positie van de parochies en met name die van de H. Drieëenheid onder zeer zware druk zetten.

J. Vertrekpunten bij de aanbevelingen voor de benodigde kerklocaties in het pastoraal gebied van Oldenzaal.

1. Visie op het pastoraat.

Waar staan we dan in onze dagen?

Een sterk veranderende wereld. Onder invloed van een sterke individualisering neemt het gevoel van samen een gemeenschap te vormen heel snel af. Voor de stedeling is de stad een woonplek geworden zonder duidelijke sociale verbanden. Er ontstaat een andere binding met de gemeenschap. Het individu heeft wel behoefte aan een gemeenschap. Maar voor elke activiteit kan hij zich een eigen gemeenschap kiezen.

Met name in stedelijke milieus zien we, dat parochies meer los komen te staan van de haar omringende samenleving. Veel kerkgangers achten zich niet aan de eigen parochie gebonden maar kiezen voor de kerk, de liturgie of de voorganger, bij welke zij zich het meest thuis voelen. En dat niet alleen in weekends maar ook bij belangrijke levensmomenten van doop, huwelijk en uitvaart.

Het merendeel van de jong volwassenen en jonge gezinnen zijn binnen het hedendaagse pastoraat moeilijk te bereiken. Toch houden de levensvragen hen op gezette tijden wel bezig maar de parochie in de huidige gedaante speelt voor hen een ondergeschikte rol. Bij parochie denken we met name aan gemeenschap; in de cultuur van vandaag gaat het om het individu.

Taak voor kerk en parochie in deze tijd: de evangelische boodschap moet zichtbaar worden in een open religieuze communicatie met mensen.

Het pastoraat in parochies is vooral traditioneel: sacramentenbediening en liturgie scoren hoog. Op zich is dat goed maar toch moeten we ook groeien naar een parochie die gelovige mensen weet te bereiken met christelijke activiteiten.

Basis voor het pastoraal werk in parochies en parochieverband vormt de diocesane brochure "Op weg naar missionaire geloofsgemeenschappen", welke vanaf 2002 door het bisdom is ontwikkeld in goed overleg met dekenaten en parochies. In deze brochure zijn de uitgangspunten geformuleerd om missionair pastoraat mogelijk te maken. Het eerste hoofdstuk uit deze brochure met de genoemde uitgangspunten is als bijlage 9 aan deze nota toegevoegd.

Wil de parochie haar zending weer echt ontdekken, dan zal ze zich in ieder geval spiritueel moeten vernieuwen en verdiepen. En vanuit deze vernieuwing zal opnieuw vorm gegeven kunnen worden aan de drie aspecten van onze evangelische zending:

- verkondiging en catechese;
- gebed en liturgie;
- en diensten aan elkaar.

Voor een doelgericht en wervend pastoraat dienen parochies –pastores en gelovigen- elkaar te vinden en een vitaal, op het leven gericht aanbod ontwikkelen Een aanbod namelijk ten aanzien van vragen:

- *Hoe de mensen in geloofsgemeenschappen (weer) te bereiken;
- *Op welke wijze kunnen mensen zich verbonden (blijven) voelen met de geloofsgemeenschap;
- *Hoe kan de Kerk present zijn en antwoorden zoeken op de veelheid van maatschappelijke vragen en de noden van mensen verlichten.

De parochie van de toekomst zal daartoe een passende oplossing moeten zoeken.

Een belangrijke taak ligt daar voor vrijwilligers en pastoraal beroepskader.

De beleving van ons gemeenschappelijk christen-zijn kan in parochies en stadswijken verschillend zijn. Door goed te luisteren, met mensen in gesprek te gaan kan duidelijk worden waar vragen en behoeften van mensen liggen, waar en hoe de Kerk present kan zijn.

Het project “Vernieuwend pastoraat” van het Dekenaat Twente kan ingezet worden als instrument voor het concretiseren van het pastoraat in parochies.

2. Kaders vanuit de financiële optiek.

De in parochies met veel inspanning verworven financiële middelen zullen met name ingezet moeten worden in de primaire pastorale zorg, in de zorg voor de medemens.

Een belangrijke rol daarbij spelen ook de kerkelijke gebouwen. Het bisdombeleid stimuleert parochies plannen te maken voor het aantal in de toekomst noodzakelijke kerklocaties, met name in stedelijke gebieden. Kritisch en weloverwogen zal geoordeeld moeten worden over grote sommen geld, benodigd voor investeringen in groot onderhoud aan veelal veel te grote en onderhoudsgevoelige gebouwen.

K. Conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de kerklocaties in Oldenzaal.

CONCLUSIES:

In de voorgaande hoofdstukken is een beeld gegeven van de feitelijke situatie in de vijf parochies van Oldenzaal omtrent de

- ontstaansgeschiedenis;
- de huidige en toekomstige kerkelijke participatie;
- het gebruik van de kerkgebouwen;
- de liturgische gebruiksmogelijkheden van de gebouwen;
- de bouwtechnische staat van de kerkgebouwen en de investeringskosten;
- de huidige en te verwachten financiële situatie van parochies en
- de visie op het pastoraat in de toekomst.

Op grond van deze bevindingen komt de “Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal” tot de volgende conclusies:

1. Vanuit historisch perspectief.

Vanuit historisch perspectief heeft de Sint Plechelmusbasiliek, gelegen in het centrum van de oude stad, een markante plaats voor stad en omgeving. Ruimtelijk stedenbouwkundig, cultureel, historisch en kerkelijk vormt de basiliek een oriëntatiepunt. Bijna 1000 jaar was de Plechelmuskerk de enige kerk in Oldenzaal. Evenals in vele andere steden is ook in Oldenzaal in de twintigste eeuw het aantal kerken fors uitgebreid en wel met vier in een tijdsbestek van ca 65 jaar, van 1910 tot 1975. Vanaf 1910 is de bevolking in Oldenzaal gegroeid van ca 6800 in 1910 tot ca 31400 in 2004.

Het hoge percentage rooms katholieken bij deze sterke bevolkingsgroei -in 2000 nog ca 63%-, de intense participatie van de parochianen aan vieringen en diensten tot de tachtiger jaren rechtvaardigden de bouw van het viertal nieuwe kerkgebouwen.

Ondanks de uitbreidingen van de priesterkoren vanwege veranderingen in de liturgie en de vermindering van het aantal zitplaatsen vanwege de terugloop van de deelname aan kerkelijke vieringen bedraagt het aantal zitplaatsen in de vijf kerken in 2005 nog ca 3700. De kerkgebouwen hebben voor veel parochianen een grote persoonlijke betekenis vanwege hun inzet en ondersteuning bij de totstandkoming en instandhouding ervan; bij markante punten in hun leven rond de doop, Eerste H. Communie, vormsel, huwelijk, het afscheid van een dierbare en andere belangrijke momenten.

Alle kerken dragen bijzondere herinneringen mee voor individuele parochianen en de afzonderlijke parochiegemeenschappen. Alle kerken hebben ook hun eigen betekenis voor het stadsbeeld van Oldenzaal.

2. Vanuit het huidig en toekomstig gebruik.

Het aantal reguliere weekendvieringen in de kerken is in de loop der jaren fors gedaald en varieert in 2000 van 1 tot 2. Desondanks is de bezettingsgraad laag. en zal nog verder kunnen afnemen. Deze omstandigheid vraagt enerzijds om gebruik van minder kerkgebouwen en anderzijds om meerdere diensten in het weekend in hetzelfde gebouw.

In 2005 is het aantal kerkgangers in Oldenzaal op grond van actuele tellingen verder gedaald naar 1565. De minder snelle daling van het gemiddeld aantal weekendkerkgangers vanaf 2000 dan eerder verwacht door het Kaski vormt voor de ‘Commissie’ aanleiding uit te gaan van een geschat gemiddeld aantal kerkgangers van ca 1340 in 2010.

Ook dienen de kerkgebouwen beter benut te worden. Bij twee weekendvieringen per kerkgebouw en als voorbeeld een gewenste bezettingsgraad van 60% leidt dat aantal in 2010 naar een behoefte van ca 1200 zitplaatsen, een overschot dan van 2500 zitplaatsen.

Grote aantallen kerkgangers dienen zich aan rond de hoogfeestdagen en met name met kerstmis, bij vieringen rond de Eerste H. Communie en het H. Vormsel, bij avondwaken en bij uitvaartdiensten.

In de loop van een jaar komt het incidenteel voor, dat het aantal zitplaatsen in een kerk volledig benut wordt.

Bij hoogfeestdagen kunnen die pieken goed worden opgevangen door het aanbieden van meerdere vieringen.

Bij 10 vieringen door het jaar rond de Eerste H. Communie en H. Vormsel tijdens een reguliere weekendviering kunnen 300 tot 500 kerkgangers verwacht worden. Bij minder kerkgebouwen vragen die diensten dus een goede afstemming. Bij een avondwake en uitvaartdienst komen incidenteel 500 bezoekers.

In Oldenzaal-Centrum, in de oude stadsdelen, bevinden zich de drie kerkgebouwen van de H. Plechelmus, H. Antonius en H. Drieëenheid. De kerk van de H. Antonius ligt op een afstand van 500 m van de Plechelmusbasiliek, de kerk van de H. Drieëenheid op een afstand van 800 m van de Plechelmusbasiliek.

Uitgaande van het huidig gebruik van deze kerkgebouwen en de ruimtebehoefte in de nabije toekomst kan in feite volstaan worden met één kerkgebouw in het centrum.

Op lange termijn kan de situatie anders zijn.

De ingrijpende veranderingen in kerkbetrokkenheid van de parochianen en het gebruik van de kerkgebouwen nu en in de toekomst rechtvaardigen een vermindering van het aantal van vijf parochiekerken.

3. Vanuit de belevingswaarde van de gebouwen.

Alle kerkgebouwen zijn karakteristiek voor de tijd waarin ze gebouwd zijn. Ze zijn daardoor zeer verschillend van architectuur en inspannende ruimtelijke beleving. Ze worden in meerdere of mindere mate gekenmerkt door een aantal positieve en negatieve aspecten zoals de liturgische-architectonische beschouwing van de vijf kerkgebouwen in hoofdstuk F laat zien. De belevingswaarde van een kerkdienst kan mede worden bepaald door de omvang van de ruimte en het aantal aanwezige kerkgangers. Bij de keuze welke kerkruimten voor liturgisch gebruik in de toekomst het meest geschikt zijn zal meewegen de vraag, welke ruimten in architectonisch ruimtelijke zin de meest gunstige mogelijkheden bieden voor de huidige en nieuwe vormen van liturgievieringen die beantwoorden aan het levensgevoel van de huidige en komende generaties.

De forse teruggang in de deelname aan kerkelijke bijeenkomsten en daarmee o.a. de vermindering van de belevingswaarde van een kerkelijke dienst in een groot kerkgebouw maken een heroriëntatie op de behoefte aan het aantal kerklocaties noodzakelijk.

4. Vanuit de financiële mogelijkheden van parochies.

Oudere kerkgebouwen zoals van de parochies van de H. Plechelmus, de H. Antonius van Padua en de H. Drieëenheid vragen blijvend hoge investeringen voor de instandhouding. Het zwaarst worden belast de parochianen van de H. Drieëenheid, aangezien de kosten van dit gebouw volledig voor rekening van de parochie komen. De investeringskosten voor de kerkgebouwen van de H. Plechelmus en H. Antonius van Padua kunnen voor een groot deel verhaald worden bij de overheid, aangezien beide kerken de status van rijksmonument

hebben. Jongere kerkgebouwen zoals van de OLV Tenhemelopneming en van de Emmaüs vragen minder onderhoud.

Het gemeentebestuur van Oldenzaal heeft kenbaar gemaakt de beschikking te willen hebben over de huidige locatie van het kerkgebouw van de Emmaüsparochie. Dit in verband met plannen voor herstructurering van het centrumgebied van de Thij.

Door de omstandigheid, dat op termijn hoge uitgaven voor onderhoudskosten voor het kerkgebouw van de H. Drieëenheid gedaan moeten worden en voor de Emmaüsparochie een herhuisvesting noodzakelijk wordt, zullen de besturen van deze parochies aan een weloverwogen en duurzame oplossing moeten werken.

Willen parochies ook op termijn hun financiële verplichtingen kunnen nakomen ten aanzien van b.v. personeel, eredienst en pastoraat dan zullen forse verlagingen noodzakelijk zijn in de uitgaven voor onderhoud van gebouwen, zakelijke lasten en energie. Die omstandigheid dwingt zeker op termijn tot een vermindering van het aantal in gebruik zijnde kerkgebouwen.

AANBEVELINGEN:

Op grond van de in dit hoofdstuk weergegeven conclusies komt de “Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal” tot de volgende aanbevelingen aan de kerkbesturen van de vijf parochies in Oldenzaal:

Benoem drie hoofdvestigingen voor kerklocaties respectievelijk in

***Oldenzaal-Centrum**

***Oldenzaal-Noord**

***Oldenzaal-Zuid.**

Uitwerking van de aanbevelingen:

1. Oldenzaal-Centrum.

De kerkgebouwen van de H. Plechelmus, de H. Antonius van Padua en de H. Drieëenheid bevinden zich in het oude stedelijk gebied van Oldenzaal. In feite kan daar volstaan worden met één parochiekerk.

De parochie van de H. Drieëenheid heeft een functie in een deel van de oude stadsdelen en in de nieuwe stadsdelen in Oldenzaal-Noord. Voor het benoemen van de hoofdvestigingen wordt in dit advies de kerklocatie van de H. Drieëenheid betrokken in Oldenzaal-Noord.

De parochiekerk van de H. Antonius van Padua is in het bijzonder geschikt voor liturgie, met name ook voor de meer traditionele vormen van liturgie.

De parochiekerk van de H. Plechelmus leent zich, vooral ook vanuit historisch perspectief, voor bijeenkomsten en nieuwe functionele bestemmingen op cultureel, museaal en maatschappelijk gebied.

Beide kerken hebben ook als rijksmonument bijzondere plaatsen in de stedenbouwkundige context van de stad.

‘De Commissie’ adviseert het bestuur van de parochies van de H. Plechelmus en de H. Antonius van Padua als volgt:

- a. De parochiekerk van de H. Antonius van Padua aan te wijzen als hoofdvestiging voor de kerklocatie Oldenzaal-Centrum.
- b. De parochiekerk van de H. Plechelmus –de basiliek- voorlopig nog aanvullend te gebruiken voor liturgische doeleinden in situaties waarin dat noodzakelijk is.

c. Daarnaast het gebruik van de basiliek van de H. Plechelmus met zijn eerbiedwaardige ouderdom verder te verruimen in de sfeer van culturele, museale en maatschappelijke doeleinden.

Te overwegen het beheer van de Plechelmusbasiliek onder te brengen in een stichting van belanghebbende participanten. Door de functie, die de basiliek heeft voor de gehele Oldenzaalse bevolking heeft de burgerlijke overheid ook een taak bij het creëren van een passend gebruik en exploitatie van deze kerk.

2. Oldenzaal-Noord.

De gebieden van de parochies van de H. Drieëenheid en de Emmaüs worden gekenmerkt door vooroorlogse en naoorlogse woongebieden aan de zuidzijde van de rondweg en omvangrijke nieuwbouwwijken aan de noordzijde van de rondweg. Vanuit die omstandigheid zijn de verwachtingen van parochianen omtrent het pastoraat ook divers.

De plaatsen van de kerken van de Emmaüs en de H. Drieëenheid liggen beide decentraal in de parochies.

De feitelijke situaties rond de kerkgebouwen van de H. Drieëenheid en de Emmaüs alsmede de financiële consequenties ervan voor de parochianen vormen voor 'De Commissie' aanleiding de besturen van de parochies van de H. Drieëenheid en Emmaüs te adviseren - voortgaande op de ingeslagen weg van innige samenwerking- te werken aan een duurzame en passende oplossing in Oldenzaal-Noord en wel als volgt:

- a. De beide parochiekerken aan de eredienst te onttrekken en de keuze te bepalen op een nieuwe kerklocatie, meer centraal gelegen in Oldenzaal-Noord. Daarbij te denken aan een kerkzaal met b.v. 200 tot 300 zitplaatsen en een goed geoutilleerd parochiecentrum voor vrijwilligers en pastores.
- b. Aangezien de beleving van ons gemeenschappelijk christen-zijn met name in de jongste woongebieden anders kan zijn dan in de meer traditioneel ingestelde buurten, de behoefte en uitvoerbaarheid te onderzoeken voor het hebben van een nevenlocatie als ontvangst- en inloopcentrum voor parochianen.
- c. Voor een zorgvuldige besluitvorming voor de hiervoor onder punt a aangegeven oplossing als eerste optie een haalbaarheidsonderzoek uit te laten voeren, nodig met betrekking tot de gewenste locatie, de kosten, de te generen dekkingsmiddelen en de exploitatiekosten. In dat onderzoek zou een tweede optie meegenomen kunnen worden t.a.v. de mogelijkheden voor gedeeltelijk herbestemmen van de delen van het kerkgebouw van de H. Drieëenheid als beschreven in hoofdstuk F, punt 2.

3. Oldenzaal-Zuid.

Het gebied van de parochie van de OLV Tenhemelopneming kenmerkt zich als een wat afzonderlijk gelegen, groot en afgerond stadsdeel. De parochie heeft een groot draagvlak binnen dit stadsdeel hetgeen zich uit in de kerkelijke participatie.

De huidige kerklocatie biedt goede mogelijkheden voor traditionele liturgie. Ook zouden mogelijkheden bezien kunnen worden naar nieuwe vormen van kerk-zijn op deze kerklocatie.

'De Commissie' beveelt het bestuur van de parochie van de OLV Tenhemelopneming aan:

- c. De huidige plaats van de parochiekerk als hoofdvestiging te continueren.
- d. Aandacht te blijven geven aan de geschiktheid van de kerklocatie voor traditionele liturgie en bij gebleken behoefte en uitvoerbaarheid invulling te geven aan ruimten voor samenkomsten en diensten met een meer experimentele opzet.

L. Procedurele behandeling van de werkzaamheden en het advies van de ‘Commissie’ en het tijdsplan.

1. Maart / april 2005: Informatie aan vrijwilligers en parochianen over de redenen van het onderzoek naar de kerklocaties in Oldenzaal en de inhoud van de opdracht aan de onafhankelijke “Commissie onderzoek kerklocaties Oldenzaal” middels een gezamenlijk artikel van de parochiebesturen.
2. Maart en mei 2005: Overleg van de ‘Commissie’ met afvaardigingen van de parochiebesturen over de aanpak, benodigde informatie en bijzonderheden.
3. Juni 2005: Parochiebesturen nemen de nota “Onderzoek kerklocaties Parochies Oldenzaal” in ontvangst van de ‘Commissie’. Na de toelichting door de ‘Commissie’ beoordelen de parochiebesturen of de opdracht voldoende is uitgevoerd. De ‘Commissie’ beantwoordt vragen van de parochiebesturen.
4. Eerste helft september 2005: Overleg van de vijf parochiebesturen van Oldenzaal om te komen tot een éénduidige standpuntbepaling m.b.t. het advies van de ‘Commissie’.
5. Tweede helft september 2005: Parochiebesturen nemen een principe-besluit over het advies en besluiten over het traject voor het bespreken van de nota met vrijwillig(st)ers en parochianen. (zie hierna)
6. Oktober 2005: Bijeenkomst met vrijwillig(st)ers en parochianen van de afzonderlijke parochies, waarin op dezelfde avond informatie wordt gegeven over het onderzoek naar de kerklocaties in Oldenzaal. Aansluitend wordt de tot dat moment vertrouwelijke nota uitgereikt aan aanwezigen en volgt plenair overleg. Tijdens deze bijeenkomst kan ook informatie worden gegeven over voornemens van de parochiebesturen van de H. Drieëenheid en Emmaüs om de samenwerking te intensiveren en een fusie van beide parochies voor te bereiden.
7. Oktober/november 2005: Waar gewenst of noodzakelijk een tweede bijeenkomst met vrijwillig(st)ers en parochianen over het onderzoek naar de kerklocaties ter voorbereiding van de besluitvorming door de parochiebesturen.
8. November 2005: Besluitvorming door de parochiebesturen over het advies met betrekking tot de kerklocaties in Oldenzaal.
9. December 2005: Formalisering van de besluiten van de parochiebesturen door het Aartsbisdom Utrecht op advies van het Dekenaat Twente.

M. Verantwoording door de ‘Commissie’.

1. Op 31 januari 2005 hebben de besturen van de vijf Oldenzaalse parochies met instemming van het Aartsbisdom Utrecht en het Dekenaat Twente een onafhankelijke commissie aangesteld om onderzoek te doen en advies uit te brengen met betrekking tot de in de toekomst benodigde kerklocaties in Oldenzaal.
2. In deze “Commissie Onderzoek Kerklocaties Oldenzaal” hebben zitting:
G.H.E. Westerink, afgevaardigde Dekenaat Twente; voorzitter.
G.J.M. Aarninkhof, afgevaardigde Dekenaat Twente; secretaris.
B.L. Mensink, afgevaardigde Dekenaat Twente; financiële expertise.
V.M.L. Polman, afgevaardigde Aartsbisdom Utrecht; bouwkundige expertise.
3. Aan de liturgische- architectonische beschouwing van de vijf kerkgebouwen is op verzoek van ‘De Commissie’ door tussenkomst van de Liturgische- Bouw- en Adviescommissie van het Aartsbisdom Utrecht een bijdrage geleverd door de heren E. de Jong en M. Bakker.
4. Voor haar onderzoek heeft ‘De Commissie’ gebruik gemaakt van gegevens uit de archieven van het Aartsbisdom Utrecht, het Dekenaat Twente, de parochies van de H. Antonius van Padua, H. Drieëenheid, Emmaüs, H. Plechelmus en OLV Tenhemelopneming, het Kaski, de gemeente Oldenzaal en het Kadaster te Zwolle.

In de bij dit rapport behorende ‘Bijlagenbundel’ zijn de bijlagen 1 t/m 9 opgenomen.

